

ซอฟเพาเวอร์ของพระพุทธศาสนาที่ส่งอิทธิพลต่อสังคมไทย*

The Soft Power of Buddhism an Influence to Thai society

พระทองเจริญ อุปสนโต

Phra Thongjaroen Aupasanto

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: 36tong@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ

พระพุทธศาสนาเป็น Soft Power ทางศีลธรรมของสังคมไทย กล่าวคือ เป็นรากฐานที่สำคัญของความเป็นไทย ที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ อุปนิสัยของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดถึงเป็นที่มาของวัฒนธรรม ประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นบ่อเกิดสำคัญที่หล่อหลอมให้เกิดความเป็นไทยขึ้นมาในปัจจุบัน นอกจากนี้ Soft Power ทางศีลธรรมของพุทธศาสนา ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจทุนนิยมของไทย ในช่วงที่เกิดวิกฤติทางการเงินในปี พ.ศ.2540 อีกทั้งสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนายังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทย ให้มีสติ มีกำลังใจที่เข้มแข็ง มองโลกในแง่ดี และสามารถฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ด้วยการพึ่งพาตัวเอง ทางศีลธรรมของพุทธศาสนา ที่เป็น Soft Power ที่เป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย ซึ่งทำให้เข้าใจรากเหง้าและ จุดเด่นของสังคมไทย เป็นการต่อยอดองค์ความรู้ ที่ส่งเสริมขีดความสามารถเพื่อให้ประเทศไทยแข่งขันบนเวทีโลก ได้อย่างสง่างาม และไม่แพ้ชาติใด

คำสำคัญ: ซอฟเพาเวอร์; พระพุทธศาสนา; คนไทย

Abstract

Buddhism is a moral soft power in Thai society since it is the foundation of Thainess, influencing Thai thinking, beliefs, and habits from birth until death. It is also the origin of Thai culture, customs, and identity, all of which have contributed to the development of current Thainess. Additionally, the morally soft power of Buddhism plays a part in promoting capitalism in Thailand during the financial crisis in 1997 (B.E. 2540). Buddhism serves as a spiritual anchor for all Thai people, allowing them to practice mindfulness, encouragement, optimism, and

confidence in their own ability to overcome any obstacles. Buddhism, as a soft power, serves as the firm foundation for Thai society, allowing one to understand its roots and fundamental characteristics. This enables Thais to expand their knowledge and increases Thailand's ability to compete graciously with other countries on a global scale.

Keywords: Soft Power; Buddhism; Thai

บทนำ

อาจกล่าวได้ว่าภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็นที่ยุติลงในปี พ.ศ.2534 (ค.ศ.1991) พร้อมกันกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียต จะกลายเป็นจุดหักเหที่สำคัญของภูมิรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อันนำมาซึ่งการจัดระเบียบโลกและการใช้อำนาจแบบใหม่ พร้อมทั้งทำให้เกิดพื้นฐานความคิดและทัศนคติที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างการอธิบายโลก (สุรชาติ บำรุงสุข, 2566) หากการทำสงครามในศตวรรษที่ 20 คือการแย่งชิงผลประโยชน์ทางธรรมชาติ รวมไปถึงการช่วงชิงพื้นที่เพื่อเข้าไปปกครองและกอบโกยทรัพยากรในลักษณะเดียวกับยุคล่าอาณานิคม เป็นการต่อสู้แข่งขันของรัฐ-ชาติ โดยการใช้อำนาจทางการทหารหรือ Hard Power นำการเมืองและการทูต นิยามการทำสงครามในศตวรรษที่ 21 กลับขยายขอบเขตสาระสำคัญไปที่ประเด็นทางสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อชีวิตประจำวันของผู้คน กลายเป็นความร่วมมือร่วมใจของประชาคมโลกที่ตระหนักต่อผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศโดยรวม เป็นการสถาปนาอำนาจแบบใหม่หรือ Soft Power ที่ไม่พ้นจากความคิดแบบรัฐ-ชาติ เป็นอำนาจแบบใหม่ในศตวรรษที่ 21 หรือที่นักปรัชญาการเมืองคนสำคัญในยุคปัจจุบันอย่างอันโตนิโอ เนกรี และไมเคิล ฮาร์ดต์ เรียกว่า “multitude” หรืออำนาจของ “มวลมหาประชาชน” (Michael Hardt & Negri, 2000) วรรณกรรมว่าด้วยอำนาจตามคำจำกัดความของมิเชล ฟูกูเกต์ ซึ่งได้เคลื่อนย้ายถ่ายเทจากองค์อธิปัตย์ (sovereign) มาสู่อำนาจที่ไม่ได้มีลักษณะเหมือนสิ่งของ ที่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถถือครองไว้หรือครอบครองเป็นสมบัติของผู้หนึ่ง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552) หรือกล่าวได้ว่าในศตวรรษที่ 21 อำนาจได้เคลื่อนย้ายจากอำนาจแบบแข็ง (Hard Power) มาสู่อำนาจแบบอ่อนละมุน (Soft Power) โดย โจเซฟ เนย์ (Joseph Nye) ศาสตราจารย์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้นำเสนอคำว่า “Soft Power” เป็นครั้งแรก ลงตีพิมพ์ในนิตยสาร Foreign Policy ปี ค.ศ.1990 โจเซฟ เนย์ อธิบายว่า ความแตกต่างระหว่าง Soft Power กับอำนาจแบบอื่น คือ “เป็นความสามารถที่ทำให้ผู้อื่นต้องการมองสิ่งที่คุณต้องการเป็นความสามารถในการดึงดูดใจ และการดึงดูดใจมักนำไปสู่การยอมรับ” (Nye, 2006) ในความหมายอย่างแคบ Soft Power คล้ายกับพลังอำนาจทางวัฒนธรรม เช่น เกาหลีใต้ที่ออกแบบท่าเต้น จนเป็นวัฒนธรรมแบบเคป็อบ หรือในความหมายอย่างกว้าง Soft Power หมายถึง เป็นพลังอำนาจในการชักจูงโน้มน้าวดึงดูดให้ผู้อื่นพอใจและยอมรับโดยไม่มีการบังคับ ช่มชู้ เป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์ ประกอบด้วยวัฒนธรรมที่สามารถโน้มน้าวผู้อื่นได้ ค่านิยมทางการเมืองทั้งในและนอกประเทศ และนโยบายต่างประเทศที่ชอบธรรมและใช้อำนาจอย่างมีศีลธรรม อย่างไรก็ตาม คน

จำนวนมากมักเข้าใจผิดว่า Soft Power คือ อำนาจที่ปรากฏเป็นรูปธรรมและสามารถวัดผลในทางสถิติได้ เป็นอำนาจอย่างหนึ่งที่มีความหมายด้านทรัพยากร แต่แท้จริงแล้ว Soft Power แตกต่างจาก Hard Power ตัวอย่างเช่น อำนาจทางการทหารที่มีลักษณะข่มขู่ กดทับ ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นให้เปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนสภาพด้วยความรู้สึกเกรงกลัว หรือเป็นไปในทางลบ ขณะที่ Soft Power เป็นความสามารถที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นด้วยการสร้างอิทธิพลเพื่อให้เกิดความพึงพอใจหรือคล้อยตาม เป็นความรู้สึกในเชิงบวก ดังเช่น การส่งเสริมทางคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นคุณค่าทางจิตใจ สามารถจูงใจหรือโน้มน้าวผู้อื่นให้เกิดความรู้สึกศรัทธาและมีกำลังใจได้ (กันตลักษณ์, 2555)

ในปัจจุบัน Soft Power จึงเป็นแนวคิดและเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเป็นตัวกำหนดแนวนโยบาย และยุทธศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ ทั้งนโยบายการต่างประเทศ และนโยบายภายในประเทศ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาประเทศทั้งมิติด้านความมั่นคง มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านวัฒนธรรม ตลอดจนมิติด้านศิลปะ ควบคู่ไปกับแนวนโยบายทางการทูตและการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางการสื่อสารที่แตกต่างหลากหลายเป็นอย่างมาก ในปัจจุบัน (กิตติ ประเสริฐสุข, 2561) ดังจะเห็นได้จากความสำเร็จของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา ที่แผ่ขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมและความคิดบริโภคนิยมแบบอเมริกันชนผ่านทางการส่งออกสินค้าบริโภค เช่น เครื่องดื่มโคคาโคล่า ฯลฯ ผ่านสินค้าทางเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น โทรศัพท์มือถือและคอมพิวเตอร์ Apple, ซอฟต์แวร์และระบบปฏิบัติการ Microsoft, เครื่องข่ายสังคมออนไลน์ Facebook, บริการทางอินเทอร์เน็ต Google ฯลฯ นอกจากนี้ยังส่งออก Soft Power ผ่านทางภาพยนตร์ Hollywood และดนตรี Hip-hop เป็นต้น หรือตัวอย่างประเทศเกาหลีใต้ที่ใช้เครื่องมือ Soft Power ในการฟื้นฟูตัวเองจากวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ.2540 โดยการปรับปรุงยุทธศาสตร์เศรษฐกิจของประเทศจากแต่เดิมที่เน้นการส่งออก มาเป็นการส่งเสริมสินค้าทางวัฒนธรรม โดยรัฐบาลผลักดันให้เกิดแผนฟื้นฟูวัฒนธรรม (Hallyu Industry Support Development Plan) จนเกิดอุตสาหกรรมสื่อบันเทิง ละคร ภาพยนตร์ และวัฒนธรรมดนตรีกระแส K-Pop ที่มีแผ่หลายและมีผู้ติดตามจากทั่วโลกมากมาย

สำหรับประเทศไทย รัฐบาลได้ผลักดันแนวนโยบาย Soft Power ขึ้นอย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ซอฟต์พาวเวอร์แห่งชาติขึ้น เพื่อให้เกิดการส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ ที่ประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีชื่อเสียง เช่น อาหารไทย มวยไทย นาฏศิลป์ไทย ภาพยนตร์ไทย ตลอดจนวัฒนธรรม นิสัยใจคอของคนไทย ที่สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือนนับครั้งไม่ถ้วน ในบทความวิชาการชิ้นนี้ ผู้เขียนขอเสนอแนวคิด Soft Power ซึ่งเป็นพลังทางศีลธรรมของพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคม ผู้คน ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณี อันส่งผลให้เกิด “ความเป็นไทย” ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ Soft Power ที่เป็นพลังทางศีลธรรมของพระพุทธศาสนายังเป็นตัวกำหนดรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม หลักธรรมที่สำคัญของ

พระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่ส่งอิทธิพลต่ออุปนิสัยและโลกทัศน์ของคนไทยให้เป็นผู้ที่มีน้ำใจต่อผู้อื่น รักสงบ ไม่ชอบความขัดแย้ง ขณะเดียวกันก็เป็นผู้ที่มองโลกในแง่ดี และมีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น

Soft Power ของพระพุทธศาสนาที่ส่งอิทธิพลต่อสังคมไทย

แม้จะเชื่อกันว่า พุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่ราว พ.ศ. 234 ในสมัยของพระเจ้าอโศก ได้ส่งสมณทูตสายที่ 9 ประกอบด้วย พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระ เดินทางมาประกาศพระศาสนายังดินแดนที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” หากแต่ยังขาดหลักฐานและบันทึกทางโบราณคดี จึงยังคงเป็นที่ถกเถียงกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่เป็นที่แน่ชัดว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนที่เรียกว่าประเทศไทยอย่างเป็นทางการ คือ ราว พ.ศ. 1800 (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2562) โดยพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ มีพระสงฆ์ชาวลังกาได้เดินทางด้วยเรือ และมาตั้งสำนักเผยแผ่อยู่ที่ ณ เมืองนครศรีธรรมราช หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 1820 พ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงสดับกิตติศัพท์ของพระสงฆ์ลังกาวงศ์แล้วอาราธนา พระมหาเถรสังฆราชจากนครศรีธรรมราชเข้ามาพำนัก ณ วัดอรุณญิก ในกรุงสุโขทัย พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ก็รุ่งเรืองแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน Soft Power ทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนาได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของผู้คนและเป็นรากฐานทางความคิด วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดถึงการเมืองของสังคมไทยในแทบทุกมิติ อาจกล่าวได้ดังต่อไปนี้

1. Soft Power ของพระพุทธศาสนาที่ส่งอิทธิพลทางความคิด ความเชื่อ (นามธรรม)

ในหนังสือ “วัฒนธรรมและพฤติกรรมของคนไทย” (Thai Culture and Behavior) โดย รูธ เบนดิกต์ (Ruth Benedict) นักมานุษยวิทยาอเมริกันรุ่นบุกเบิก ที่มุ่งศึกษาวัฒนธรรมและพฤติกรรมของคนไทยตั้งแต่ยุคแรกเริ่ม เรื่อยมากระทั่งช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ได้กล่าวว่า ชาวไทยนั้นเป็นพุทธศาสนิกชน และเป็นผู้เลื่อมใสในพุทธศานานิกายทางใต้ หรือนิกายเถรวาท พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก มีพระพุทธรูปมากมายปรากฏทั่วทุกแห่งทั้งในโบสถ์และในที่แจ้ง รวมถึงทุกบ้านต่างมีหิ้งบูชาพระ (Benedict, 2022) “วัด” ในพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ทั่วทุกหนแห่งในประเทศไทย นับเป็นสถานที่ที่รวบรวมสิ่งปลูกสร้างหลากหลายรูปแบบเอาไว้ วัดนั้นล้อมรอบด้วยกำแพงอิฐ และมี “โบสถ์” ตั้งอยู่ตรงกับประตูทางเข้า ปูด้วยกระเบื้องเรียงราย และหลังคาซ้อนแผ่นทับภายในโบสถ์นั้นมีตลับยัน ส่วนภายนอกนั้นแวดล้อมด้วยโบสถ์ด้วยหินใหญ่ 8 ทิศ ใบเป็นรูป “ใบเสมา” วัดเป็นที่พำนักของพระสงฆ์ พระสงฆ์ถือศีลไม่ฉันอาหารหลังเที่ยงวัน แต่สามารถดื่มน้ำชาและน้ำมะพร้าวได้ พระสงฆ์ต้องอยู่ห่างจากสตรี และมีเครื่องอัฐบริขารเพียง 8 อย่างเท่านั้น (Graham, 1924)

งานของรูธ เบนดิกต์ ยังให้ข้อมูลที่น่าสนใจอีกว่า การสำรวจสำมะโนประชากรครั้งล่าสุดของประเทศไทย ปรากฏว่า มีพระสงฆ์และสามเณรมากกว่า 225,000 รูป มีนักเรียนที่อาศัยอยู่ในวัดมากกว่า 4,500 คน และมีลูกศิษย์วัดมากกว่า 100,000 คน (Benedict, 2022) อย่างไรก็ตาม มิใช่ว่าพระสงฆ์หรือสามเณรจะบวชตลอดชีวิต แม้พระสงฆ์บางรูปอาจเลือกบวชตลอดชีวิต แต่หากต้องการก็อาจสึกเมื่อใดก็ย่อมได้ มีค่านิยมของชายไทยอยู่ข้อ

หนึ่งว่า เมื่อมีอายุครบ 20 ปี จะต้องบวชเป็นพระ และมีช่วงเวลาบวชที่น้อยที่สุดตามหลักทั่วไปคือ 3 เดือน โดยเมื่อบวชเป็นพระสงฆ์แล้วนั้นต้องมีการพิจารณาโดยชอบธรรมไม่ว่าจะเป็นกรณีใด อย่างไรก็ตาม การสั่งสอนศีลธรรมให้แก่ประชาชนเป็นประจำถือเป็นสิ่งสำคัญอันสามารถเปลี่ยนแม้กระทั่งผู้มีจิตใจชั่วร้าย เลวทรามได้ มีตำนานพื้นบ้าน เล่าถึงข้าราชการที่มีอำนาจคนหนึ่ง ผู้ซึ่งเคยสั่งประหารคนเฝ้ายามมาหลายคน จนกระทั่งข้าราชการผู้นั้นได้ฟังธรรมเตือนสติจากคนเฝ้ายามในคืนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนที่ผู้อื่นพากันเข้าใจว่าโง่เขลา ข้าราชการผู้นั้น จึงได้ถอนคำสั่งก่อนที่ในตอนเช้า เขาพลัน “เปลี่ยนเป็นคนที่มีความตั้งใจ เมตตา กรุณา และไม่ประสงค์ที่จะประหารคนของต่อนอีกต่อไป” (Fleason, 1899)

นอกจากการที่ได้ใกล้ชิดกับพุทธศาสนาของคนไทยมาตั้งแต่เด็กแล้ว รัช เบเนดิกต์ ยังตั้งข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของคนไทยไว้ว่า คนไทยมีชีวิตที่รักความสนุกสนานและสร้างสรรค์กันฉันมิตร กับเพื่อนทั่วไปก็มักเป็นอย่างง่าย ๆ คนไทยทักทายกันเมื่อผ่านพบกันตามแม่น้ำลำคลอง รวมถึงถนนหนทางก็เต็มไปด้วยความรื่นเริง การต้อนรับขับสู้ที่คนไทยมอบแก่คนต่างถิ่นนั้นไร้ซึ่งเจตนาร้าย เช่นการไหว้แบบไทย เป็นการแสดงออกถึงลักษณะหนึ่งที่สำคัญของค่านิยมการมีมารยาทความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน การให้เกียรติและเคารพผู้อื่น และเปี่ยมไปด้วยความเมตตาจิต งานนักขัตฤกษ์ของไทยเป็นงานบันเทิงรื่นเริง และเป็นงานที่ทำให้รู้สึกสนุกสนาน ไม่ว่าจะเป็นงานพระราชพิธีพิธีชมงคล งานนมัสการพระพุทธบาท พิธีโกนจุกหรืองานฌาปนกิจ ล้วนแต่มีวงมโหรี การแสดงละคร และการจุดดอกไม้ไฟ (Graham, 1924)

แม้คนไทยจะรักความสนุกสนานเสรี จึงอาจทำให้พุทธศาสนาของไทยแตกต่างจากหลักการใช้ชีวิตตามพุทธประสงค์ไปบ้าง สาเหตุสำคัญของพุทธศาสนาที่ว่า ชีวิตเป็นทุกข์และแสวงหาหนทางดับทุกข์ คนไทยตั้งมั่นว่าการมีชีวิตอยู่เป็นสิ่งดี และหวังสิ่งตอบแทนตามหลักพุทธศาสนาในชีวิตนี้มากกว่าชีวิตหน้า คนไทยจึงให้อรรถาธิบายคำว่านิพพานว่า เป็นการดับกิเลสทั้งหลายที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ในชีวิตนี้ คนไทยโดยทั่วไปจึงมีความหวังว่าตนนั้นมีบุญพอที่จะไม่ตกนรก ไม่ต้องมีชีวิตที่ยากลำบาก และหวังว่าจะได้กลับมาเกิดใหม่ในสภาพที่ดีกว่าปัจจุบัน หรืออาจจะมีสุขบนสวรรค์ชั้นต่างๆ ตามบุญกรรมที่ตนกระทำมา ในแง่ของศีล 5 คนไทยตีความศีล 5 ไปตามพฤติกรรมของตน ได้แก่ (1) ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต คนไทยบางคนแม้จะถือปฏิบัติตามศีลข้อนี้อย่างคิดเข้าข้างตัวเอง เพราะต้องประกอบอาชีพทำประมง คนไทยชอบรับประทานปลาทุกวัน โดยหลักการนั้นปลาไม่ได้ถูกฆ่า แต่ถูกจับมาจากในน้ำ ปลาจึงตายตามธรรมชาติ จึงไม่มีใครต้องรับผิดชอบ (2) ไม่ลักทรัพย์ของผู้อื่น แม้จะมีคดีเล็กๆ โขมยน้อยให้เห็นตามข่าวในสื่อต่าง ๆ อยู่ทุกวัน แต่โดยปกติคนไทยกลัวการถูกนิโทษ และการที่สังคมตีความว่ากล่าวเมื่อถูกจับได้ โดยเฉพาะในชุมชนหรือหมู่บ้านที่รู้จักกันโดยส่วนใหญ่ การเป็นโจรผู้ร้ายในหมู่บ้านจึงเป็นเรื่องร้ายแรง และส่งผลต่อความเป็นอยู่อย่างยิ่ง (3) ไม่ประพฤตินอกใจกัน ผู้หญิงซึ่งเป็นที่หวงแหน ได้แก่ ภรรยาและสาวโสัด ซึ่งมีสามีแล้วหรือมีญาติพี่น้องคอยดูแลคุ้มครอง ส่วนสตรีที่มีคู่หมั้นหมายแล้วก็ไม่เหมาะที่จะฟังปรารภ (4) ไม่กล่าวเท็จ สุภาสิตและคำสอนต่าง ๆ ล้วนแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับศีลข้อนี้ในสังคมไทย สุภาสิตที่ใช้กันโดยทั่วไป เช่น สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น, สิ่งที่ถูกกันนั้น ต้องเอา 5 หาร ฯลฯ สุภาสิตเหล่านี้สะท้อน

ให้เห็นถึงนิสัยของคนไทยที่อาจพูดเกินจริงไปบ้าง แต่โดยปกติคนไทยนั้นมักเป็นคนพูดตรง ๆ คือเมื่อต้องทักทายกันคนไทยมักทักกันด้วยบุคลิกภาพที่เห็นกันเป็นประจำ เช่น ทักว่าอ้วนขึ้น ผอมลง หรือผิวดำขึ้น ผิวยาวขึ้น น้ำมีนวลขึ้น (5) ไม่ดื่มของมึนเมา แม้คนส่วนมากไม่ค่อยได้ถือศีลข้อนี้นักในทางจริงจัง งานมงคล งานนักขัตฤกษ์ แต่การมีเมามาได้เป็นปัญหาใหญ่ในสังคมไทย หากแต่ไม่ทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่นก็เพียงพอเป็นที่ยอมรับกันได้ในประเทศไทย

Soft Power อันเป็นหลักคำสอนที่สำคัญข้อหนึ่งของพุทธศาสนาต่อคนไทยคือ การทำบุญ และการตีความการทำบุญของคนไทยนั้น การทำบุญมิใช่เป็นการกระทำเพื่อความสมปรารถนาและบรรลุถึงโลกุตระ หากแต่เป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานในทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดี และการทำบุญก็ยิ่งได้รับกุศลมากเมื่อเป็นการทำบุญให้แก่ผู้อื่น คนไทยจึงเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย และเป็นคนมีน้ำใจโดยส่วนใหญ่ กิจกรรมการทำบุญของคนไทยมีตั้งแต่ ใส่บาตรพระในตอนเช้าด้วยอาหารที่ปรุงด้วยตนเอง แสดงถึงความเชื่อมโยงกับจิตวิญญาณและความศรัทธาในศาสนา นั้นเพราะวิถีชีวิตของคนไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา ด้วยการร่วมกิจกรรมต่างๆ ทั้งการบวชพระ การปิดทององค์พระ การสร้างอาคาร การสร้างวัดและศาสนสถาน รวมไปถึงการไปฉลองในวันนมัสการพระธาตุ เป็นต้น โอกาสในการทำบุญของคนไทยจึงมีอยู่มากมาย และทุกโอกาสก็จะได้รับความสนุกสนานตอบแทนหรือได้รับคำชื่นชมจากเพื่อนฝูงพร้อมกันไปด้วย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ตั้งข้อสังเกตว่าด้วยวัฒนธรรมแห่งน้ำใจของคนไทย ชอบช่วยเหลือเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยกัน ทำให้สังคมไทยอยู่กันด้วยความอบอุ่นใจ มีความสุข และความสัมพันธ์ที่ดีงามต่อกัน ตรงข้ามกับสังคมตะวันตก ที่มีวัฒนธรรมตัวใครตัวมัน เป็นสังคมที่ถือหลัก individualism (ปัจเจกนิยม) แต่ความมีน้ำใจของคนไทยก็มีจุดอ่อน คือทำให้คนจำนวนหนึ่งหวังจะพึ่งแต่ความช่วยเหลือจากคนอื่น ทำให้ไม่คิดหวังพึ่งตนเอง ส่วนสังคมตะวันตกต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดจึงมีการแข่งขันกันสูง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2557) พุทธศาสนาจึงเข้าไปอยู่ในทุกมิติในชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ด้วย Soft Power ของพุทธศาสนาที่ เป็นรากฐานที่สำคัญของความเป็นไทย ตลอดถึงค่านิยมความเชื่อ อุปนิสัยใจคอ มารยาททางสังคม และคุณธรรมประจำใจของคนไทย

2. Soft Power ของพระพุทธศาสนาที่ส่งอิทธิพลต่ออัตถุคติความเชื่อ (รูปธรรม)

ปฏิเสธเสียไม่ได้เลยว่า ช่วงเวลาหลังสงครามเย็นทำให้เกิดปรากฏการณ์ความเคลื่อนไหวของการปฏิรูปศาสนาครั้งใหญ่ พร้อม ๆ กับการแผ่หลายของไฮสคาสตร์ ลัทธิพิธีทรงเจ้าเข้าผีแบ่งบานไปทั่วประเทศ รวมไปถึงท้าวภูมิภาคอุษาคเนย์ ดังที่นิล มุลเดอร์ (Niels Mulder) ได้อธิบายถึงช่วงเวลาที่การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยสิ้นสุดลงในทศวรรษระหว่าง พ.ศ. 2530 เอาไว้ว่า “เราพบการเกิดขึ้นของการยึดหลักพื้นฐานทางศาสนา การปฏิรูปนิกายใหม่ และการตีความใหม่ ๆ รวมไปถึงการฟื้นคืนของไฮสคาสตร์ การทรงเจ้าเข้าผี การรักษาโรคด้วยพลัง และจำกัดเฉพาะกลุ่ม (esotericism) ทั้งหมดนี้กำลังเฟื่องฟูและแข่งขันชิงความเป็นหนึ่งกันเพื่อดึงดูดสานุศิษย์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน” (Mulder, 1996)

ในงานของทัมเปียร์ ช่วงต้นทศวรรษ 2520 ได้แสดงให้เห็นถึง Soft Power ของพุทธศาสนาไทยที่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งกับระบบเศรษฐกิจและการเงินของไทย โดยเขาเขียนถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุนนิยมกับการขยายตัวของการบูชาพระเครื่อง โดยอธิบายถึงเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2521 ธนาคารกรุงเทพเป็นเจ้าภาพในพิธีอัญเชิญผ้ากฐินไปทอดถวาย ณ วัดในชนบททางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เพื่อถวายแด่พระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐ วัดภูทอก จังหวัดหนองคาย (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดบึงกาฬ) ทัมเปียร์ อธิบายว่า การที่ธนาคารชั้นนำของไทยเข้ามาเป็นเจ้าภาพในพิธีทางศาสนาที่จัดขึ้นในพื้นที่ชนบทนั้น แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ใหม่จากการที่พุทธศาสนาและสถาบันทางการเงินระดับสูง เข้ามาร่วมกันเป็นพันธมิตรเพื่อทำบุญร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ธนาคารณัต (Tambiah Stanley, 1984) หรือใน พ.ศ.2521 นักการเงินและนักธุรกิจท่านหนึ่งได้ให้คำปรึกษาแก่ธนาคารกรุงเทพ 5 สาขาใน 5 จังหวัดทางภาคอีสาน กระตุ้นให้อำนวยการสร้างเหรียญบูชาจำนวนมาก โดยที่ด้านหน้าของเหรียญเป็นรูปของพระอาจารย์จวน ในขณะที่ด้านหลังเป็นรูปสัญลักษณ์ของธนาคาร ทัมเปียร์ อธิบายปรากฏการณ์นี้ว่า นักทฤษฎีที่ศึกษาสังคมกับความเป็นสมัยใหม่ทั้งหลาย ควรจะไตร่ตรองความเชื่อมโยงใหม่นี้ ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างศาสนากับการค้า ในบริบทของการกระจายตัวของทุนนิยมเข้าไปในโลกที่สาม (Tambiah Stanley, 1984)

ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ปี.พ.ศ.2540 คือ การเกิดขึ้นของลัทธิพิธีไสยศาสตร์รูปแบบใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพของผู้วิเศษหลากหลายประเภท โดยที่ผู้วิเศษเหล่านี้เองเป็นหัวใจสำคัญของการประกอบอาชีพทรงเจ้าเข้าผีในรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้เบ่งบานขึ้นมา และยังเป็นสัญลักษณ์บนพระเครื่องที่ผ่านการปลุกเสกมาแล้วอีกด้วย บุคลิกพิเศษยังเชื่อมโยงกับความมั่งคั่งและการกินดีอยู่ดี และได้กลายเป็นภูมิทัศน์ทางศาสนาของไทยในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ความมั่งคั่งได้สถาปนาหลักการพื้นฐาน การปฏิบัติและวัตถุประสงค์ของความเคลื่อนไหวทางศาสนา ซึ่งเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วไปในทิศทางเดียวกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย ลัทธิพิธีบูชาความมั่งคั่งร่ำรวยที่เด่นชัดที่สุดพิธีหนึ่งคือลัทธิเสด็จพ่อ ร.5 หรือลัทธิพิธีบูชาพระมหากษัตริย์องค์อื่น ๆ รวมไปถึงการบูชาพระเกจิอาจารย์ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้มีความสามารถด้วยเวทมนตร์คาถาและการปลุกเสกพระเครื่องเพื่อดลบันดาลความมั่งคั่ง เกจิอาจารย์ยังได้รับความศรัทธาจากสานุศิษย์ว่ามีความศักดิ์สิทธิ์และมีความรู้พิเศษเกี่ยวกับโลกสมัยใหม่ การเกิดขึ้นของลัทธิพิธีไสยศาสตร์ และการบูชาความมั่งคั่งในประเทศไทยไม่ได้เป็นปรากฏการณ์ชายขอบ หากเป็นองค์ประกอบหลักของวิถีชีวิตของผู้คนสมัยใหม่โดยเฉพาะชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้อภิปรายปรากฏการณ์ลัทธิพิธีบูชาความมั่งคั่งว่าได้เริ่มย้ายจากการเป็นลัทธิความเชื่อที่เน้นพิธีบูชา (heterodox) และความเป็นชายขอบเข้ามาสู่กระแสหลักในช่วงกลางทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นว่า โดยนิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวว่า “ลัทธิพิธีจำนวนมากเกิดขึ้นและคลี่คลายไปในสังคมไทย แต่เกิดขึ้นและคลี่คลายอยู่นอกวัด และมักจะดำรงอยู่นอกวัดต่อมา อย่างไรก็ตาม ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.5 และลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม แม้จะเกิดขึ้นนอกวัดก็แผ่กลับเข้ามาวัดอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ยิ่งทำให้ลัทธิพิธีของคนชั้นกลางทั้งสองนี้น่าสนใจเป็นพิเศษขึ้นไปอีก” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2537)

อย่างไรก็ตาม ลัทธิพิธีไสยศาสตร์ และการบูชาความมั่งคั่งร่ำรวยในประเทศไทยเกิดขึ้นในระหว่างที่เศรษฐกิจกำลังเติบโตถึงขีดสุดท่ามกลางผลประโยชน์จากทุนนิยม ผ่านคำสอนทางศาสนาถึงการมีชีวิตที่ดี ในหมู่ชนชั้นกลางที่กำลังขยายตัวและกลุ่มเศรษฐกิจใหม่ที่ร่ำรวยขึ้นในช่วงพริบตา การนับถือศาสนาจึงถูกมองเป็นการตอบรับประสบการณ์ความสำเร็จของผู้ชนะมากกว่าจะเป็นการตอบโต้ของผู้แพ้อจากเสรีนิยมใหม่ (Nye, 2006) การบูชาความมั่งคั่งร่ำรวยในไทยไม่ได้มีเพียงผู้นับถือที่มาจากชนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่ำกว่าเท่านั้น แต่ยังรวมถึงอภิชนผู้ร่ำรวยและมีหน้าตาในแวดวงทางสังคมและการเมือง ในประเทศไทย ชนชั้นกลาง นักธุรกิจ และนักการเมืองต่างแสวงหาความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างเห็นได้ชัด การบูชาพระเครื่องและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนาทั้งหลาย เป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนชั้นปกครองประเทศ ทัมเบียร์สะท้อนให้เห็น Soft Power ของพุทธศาสนาที่เข้าไปอยู่ในทุกชนชั้นทางสังคมไทย เขาระบุว่า “การบูชาพระเครื่องไม่ใช่ความมั่งคั่งหรือการบูชารูปเคารพในหมู่คนจนหรือคนไม่มีการศึกษา ถ้าหากคุณพบปะกับชายที่ดูภูมิฐาน แต่ตัวดี ใส่สูท ผูกไทหรือชายที่แต่งเครื่องแบบทหารเต็มยศบนถนนในกรุงเทพฯ เมื่อขอให้เขาเปิดคอเสื้อให้ดู คุณจะเห็นพระเครื่องจำนวนมากที่เลี่ยมด้วยกรอบทอง หรือเงิน หรือนาก ห้อยอยู่กับสร้อยทองรอบคอเขา” (Tambiah Stanley, 1984)

บูชาความมั่งคั่งร่ำรวย และลัทธิพิธีทางไสยศาสตร์แม้จะมีผู้ติดตามมากมายในทุกระดับของสังคมไทย แต่ก็มักได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาจากพุทธศาสนิกชนสายปฏิรูปอยู่เนื่อง ๆ โดยเสียงวิจารณ์ส่วนมากมาจากพระภิกษุผู้เป็นปราชญ์และปัญญาชนชาวพุทธที่สามารถใช้สื่อและสิ่งพิมพ์เผยแพร่คำสอนที่ถูกต้องตามพุทธพจน์ได้ ท่านพุทธทาสภิกขุ พระมหาเถระ พระภิกษุนักปราชญ์ชาวไทยผู้ทรงอิทธิพลแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้กล่าววิพากษ์วิจารณ์การบูชาความมั่งคั่ง และลัทธิพิธีทางไสยศาสตร์ว่าเป็นพุทธพาณิชย์ ซึ่งหมายถึงการทำให้คำสอนที่แท้จริงของพุทธศาสนากลายเป็นสินค้า (Fleason, 1899) โดยท่านพุทธทาสมองว่า ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งตกค้างมาจากอดีตของสังคมไทยก่อนสมัยใหม่ ลัทธิพิธีทางไสยศาสตร์ คือ “ศาสตร์ของคนหลับ” ในทางกลับกันท่านพุทธทาสเรียกธรรมะว่า “พุทธศาสตร์” คือศาสตร์ของผู้ที่รู้ ตื่น เบิกบาน หรือผู้ใช้เหตุผล (พุทธทาส, 2554)

นอกจากนี้คำสอนของพระภิกษุอันเป็น Soft Power ทางศีลธรรมที่ชี้นำสังคมในยามวิกฤต ดังเช่นที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ตีพิมพ์หนังสือชื่อ “ถ้าอยากพ้นวิกฤต ต้องเลิกดีดไสยศาสตร์” โดยเนื้อหาของหนังสือได้แยกประเภทของลัทธิความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีความนิยมอย่างกว้างขวาง ออกเป็นหลากหลายกลุ่ม ได้แก่ การนับถือผี นับถือความเชื่อลึกลับ ความมั่งคั่ง เวทมนตร์ และมนตร์ดำ อีกทั้งยังชี้ให้เห็นว่าลัทธิความเชื่อเหล่านี้เป็นใจกลางของปัญหาที่จะนำไปสู่วิกฤตทางเศรษฐกิจของไทยในช่วงปลายทศวรรษที่ 2530 สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า คำสอนในพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเรื่องไสยศาสตร์เสียทั้งหมด อย่างไรก็ตามไสยศาสตร์เป็นรูปแบบความเชื่อทางศาสนาระดับต่ำ การพึ่งพิงไสยศาสตร์มากจนเกินไปหมายความว่าคนไทยยังไม่พัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นมากพอที่จะรับมือกับความซับซ้อนในโลกปัจจุบันได้ การปฏิบัติธรรมจะช่วยให้มีสติแหลมคม

มีกำลังใจที่เข้มแข็ง และมีความเชื่อมั่นในตัวเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเทศนี้ต้องการในการที่จะข้ามพ้นวิกฤตที่ตกต่ำถึงขีดสุดท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557)

สรุป

กล่าวได้ว่า Soft Power ของพุทธศาสนานั้น เป็นอำนาจอ่อนละมุนทางศีลธรรม ที่เป็นรากฐานที่สำคัญในการสถาปนาขึ้นของความเป็นไทย กล่าวคือ พุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทอยู่ในชีวิตประจำวันของคนไทยมาตั้งแต่เกิด จนกระทั่งตาย เป็นระยะเวลาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน คำสอนในพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ตลอดจนถึงอุปนิสัยใจคอของคนไทย ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งเป็นที่น่าชื่นชมของชาวต่างชาติที่ได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย นอกจากนั้น พุทธศาสนายังขยายคำสอนไปในมิติทางการเมืองและเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากการบูรณาการรูปเคารพ สัญลักษณ์ และพิธีกรรมทางศาสนาในแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในช่วงที่ชีวิตจะต้องเจอวิกฤตหรือปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่ถาโถมเข้ามา การมีที่พึ่งทางจิตใจที่ย่อมจะสามารถมีกำลังใจ มีสติ มีความเข้มแข็งให้สามารถฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคเหล่านั้นไปได้ในท้ายที่สุด

อย่างไรก็ตาม Soft Power ของพุทธศาสนา ก็อาจถูกบิดเบือน หรือนำไปอธิบาย สนับสนุนลัทธิพิธีทางไสยศาสตร์ที่อยู่นอกพุทธศาสนาซึ่งแพร่หลายอย่างมากในช่วงกลางทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา ลัทธิพิธีทางไสยศาสตร์เหล่านี้มักแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากความเชื่อ ความศรัทธาของคนไทยต่อพุทธศาสนา และมักมีคำสอนที่ชี้้นำให้เกิดความโลภ โดยยกเอาความมั่นคง ร่ำรวยมาเป็นลักษณะสำคัญของการประกอบพิธี และจุดประสงค์ที่สำคัญของการเข้าไปนับถือ ลัทธิพิธีทางไสยศาสตร์เหล่านั้น อย่างไรก็ตาม ได้มีพระภิกษุและปัญญาชนร่วมสมัย ได้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์และเตือนสติ ไม่ให้คนไทยหลงมกมายกับความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ขาดการใช้เหตุผล พอกพูนอภุศลและไม่ส่งเสริมการพึ่งพาตัวเองอันเป็นคำสอนที่อยู่นอกพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กันตลักษณ์. (2555). Soft Power ตามแนวคิดของ Joseph Nye. *นาริภาณีปริทัศน์สาร*, 84, 32-47.

กิตติ ประเสริฐสุข. (2561). Soft Power ของเกาหลีใต้: จุดแข็งและข้อจำกัด. *International Journal of East Asian Studies*, 22(1), 122-139.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2537). ลัทธิเจ้าแม่กวนอิม. *ศิลปวัฒนธรรม*, 15(10), 79-106.

พุทธทาส. (2554). *พจนานุกรมธรรมฉบับพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *จะอยู่อย่างเป็นเหยื่อ หรือขึ้นเหนือไปนำเขา*. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *ถ้อยคำพันวิภุต ต้องเลิกคิดไสยศาสตร์*. กรุงเทพฯ:

กองทุนวัฒนธรรม.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). *พระพุทธศาสนาในเอเชีย*. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.

สุรชาติ บำรุงสุข. (2566, 12-18 พฤษภาคม). “สงครามและระเบียบโลกใหม่ : การแข่งขันของรัฐมหาอำนาจ

ใหญ่”. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2567 https://www.matichonweekly.com/column/article_672148

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์ : จากวาทกรรมของอัตบุคคลถึงจุดเปลี่ยน*

ของอดีต. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Benedict, R. (2022). *Thai Culture and Behavior*. Bangkok: Matichon Publishing.

Fleason K. N. (1899). *Laos Folklore of Farther India*. New York: Kessinger Publishing.

Graham, W. A. (1924). *Siam, Vol. I-II*. Bangkok: White Lotus.

Hardt, M., & Negri, A. (2004) *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*.

New York: The Penguin Press.

Mulder, N. (1996). *Inside Southeast Asia: Religion, Everyday Life, Cultural Change*. Amsterdam:

The Pepin Press.

Nye, J. (2006). *Think Again: Soft Power*. Foreign Policy. Retrieved May 3, 2017, from

www.foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/

Tambiah Stanley, J. (1984). *The Buddhist Saints of the Forest and the Cult of Amulets: A Study*

in Charisma, Hagiography, Sectarianism, and Millennial Buddhism. Cambridge:

Cambridge University Press.